

Τα «Κρυμμένα Μνημεία» Γνωρίζω και συστήνω τα «άγνωστα» μνημεία της πόλης μου Ένα eTwinning πρόγραμμα

Μαρία Κούντη

Δρ., Φιλολόγος-Θεολόγος, Πειραματικό Σχολείο Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
kounti.m@gmail.com

Αικατερίνη Λαλαγιάννη

Δρ., Θεολόγος-Φιλολόγος, Πειραματικό Σχολείο Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
klalagianni@gmail.com

Περίληψη

Η εργασία παρουσιάζει ένα eTwinning πρόγραμμα που επικεντρώθηκε στα αφανή, στα λιγότερο γνωστά, μνημεία της πόλης της Θεσσαλονίκης. Η πόλη της Θεσσαλονίκης είναι γεμάτη μνημεία, όπως η Αγία Σοφία, ο Άγιος Δημήτριος, η Ροτόντα, η Αψίδα του Γαλερίου, ο Λευκός Πύργος, τα Βυζαντινά Τείχη και πολλά άλλα. Δίπλα, όμως, σ' αυτούς τους «διάσημους τόπους» κρύβονται ταπεινοί και άγνωστοι ιστορικοί θησαυροί. Αυτούς τους «παραμελημένους τόπους» κλήθηκαν οι εμπλεκόμενοι μαθητές/τριες να αναζητήσουν, να ανακαλύψουν, να γνωρίσουν βιωματικά και εμπειρικά. Κλήθηκαν, εν τέλει, ως μικροί «πρεσβευτές», να περιγράψουν, να συστήσουν και να γνωστοποιήσουν την «Άγνωστη Θεσσαλονίκη» με τα «Κρυμμένα Μνημεία» της στους συνομήλικους εταίρους τους, στους μαθητές/τριες ενός σχολείου στην Κύπρο.

Λέξεις-κλειδιά: Θεσσαλονίκη, Μνημεία, Επιτόπια Έρευνα, eTwinning Πρόγραμμα.

1. Εισαγωγή

Τα μνημεία, «τόποι, κατασκευές και αντικείμενα σχεδιασμένα εξ αρχής ή συμφωνημένα αργότερα να προκαλούν μνήμες» (Alicock, 2002: 28), συνδέουν με την υλικότητά τους το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον (Rowlands, 1993) και ορίζουν και σηματοδοτούν το κοινωνικό τοπίο (Bradley, 1984). Λειτουργούν ως πομποί και μεταφορείς μνήμης, που εκπέμπουν σήματα και πληροφορίες μέσα στο χρόνο και διασφαλίζουν την ισορροπία μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος (Λάββας, 2010). Συνδράμουν, με τη μελέτη και τη γνώση τους, να κατανοήσουμε την εξέλιξη και την πορεία των κοινωνικοοικονομικών μετασχηματισμών (Χουρμουζιάδης, 1995) και εν τέλει να προσεγγίσουμε την ιστορία.

«Παντού στη Θεσσαλονίκη σε βρίσκει η ιστορία» γράφει στο ομότιτλο βιβλίο του ο Γ. Αναστασιάδης (Αναστασιάδης, 2014), αλλά ποια κομμάτια αυτής της ιστορίας επιλέγουμε να θυμόμαστε μέσα από μνημεία, ποιες υλικότητες παραμένουν ζωντανές και ποιες όχι; Ποια μνημεία διατηρούνται ψηλά και ποια θεωρούνται έστω και άτυπα ελάσσονος σημασίας; Ποια μνημεία επιλέγουμε να συντηρούμε, να επισκεπτόμαστε, να εντάσσουμε στην εκπαιδευτική πράξη, εν τέλει ποια μνημεία επιλέγουμε να «θυμόμαστε»; Με γνώμονα το ερώτημα αυτό ξεκινήσαμε το συγκεκριμένο πρόγραμμα και ωθήσαμε τους μαθητές/τριες να στοχαστούν και να προβληματιστούν σχετικά με τη μνήμη και ακολούθως να ανακαλύψουν και στη συνέχεια να συστήσουν τα «άγνωστα» μνημεία της πόλης τους.

2. Θεωρητικό πλαίσιο

Η σχεδίαση και η υλοποίησή του προγράμματος βασίστηκε στις κοινωνικό-εποικοδομητικές θεωρίες μάθησης (Social Constructivism Theory), που αντιμετωπίζουν την οικοδόμηση της γνώσης ως μια κοινωνική πράξη, στην οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά, να δραστηριοποιηθούν σε πραγματικές καταστάσεις επικοινωνίας και να αξιοποιήσουν τις δικές τους εμπειρίες (Hyde, 2020). Οι μαθητές/τριες καλούνται να αναπτύξουν μια ενεργητική και διερευνητική σχέση με το αντικείμενο της γνώσης, να συμμετέχουν ενεργά και άμεσα στη διαδικασία της μάθησης και να αναπτύξουν διαλεκτικές σχέσεις με τον περιβάλλοντα κόσμο. Εμπλέκονται στη διαδικασία της αναζήτησης, μετατοπίζονται στο κέντρο της εκπαιδευτικής προσπάθειας, λαμβάνουν ενεργό ρόλο στην εκπαιδευτική πράξη και ωθούνται να λειτουργήσουν όχι μόνο ως δέκτες αλλά και ως πομποί, να γίνουν συν-δημιουργοί και να μετέχουν έτσι με τρόπο ενεργητικό στη διαμόρφωση του μορφωτικού προϊόντος (Glaserfeld, 1989; Wood, 1998).

Επιλέχθηκε η δραστηριοκεντρική μέθοδος ή καλύτερα η δραστηριοκεντρική προσέγγιση (Izadrana, 2010) (για τον προσδιορισμό της έννοιας βλ. Ellis, 2003: 29 και Nunan, 2004: 14) που ως μία κατ'εξοχήν μαθητοκεντρική φιλοσοφία για την μάθηση (Richards & Rodgers, 2001; Ellis, 2003; Nunan, 2005) προϋποθέτει την άμεση εμπλοκή των διδασκομένων σε δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων και επινόησης λύσεων, αφορά πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας και απαιτεί την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών, τη συνεργασία και τη λήψη κοινής ή κοινών αποφάσεων, διαμορφώνοντας έτσι το κατάλληλο εκπαιδευτικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο οι μαθητές/τριες μετατοπίζονται στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας δραστηριοποιούνται, εργάζονται ομαδικά, αξιοποιούν την προϋπάρχουσα γνώση, δομούν τη νέα γνώση και καλλιεργούν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Οι δραστηριότητες, ως ασκήσεις ή εργασίες ευνοούν αλλά και απαιτούν την προσωπική εμπλοκή των μαθητών/τριών, την αυτονόμηση από τον ασφυκτικό, κάποιες φορές, έλεγχο της παραδοσιακής τάξης ή του εκπαιδευτικού, την ανάληψη πρωτοβουλιών και ευθυνών αλλά και την ανάπτυξη των διαλεκτικών σχέσεων, της συνεργατικότητας και κατά συνέπεια την καλλιέργεια κοινωνικών γραμματισμών. Θεωρώντας τη γνώση μια σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον μαθητευόμενο και το περιβάλλον και τη μάθηση μια διαδικασία συλλογής και οργάνωσης δεδομένων που προκύπτουν από την πολιτισμική εμπειρία (Hein, 1998), δομήθηκε μια εκπαιδευτική δραστηριότητα με επίκεντρο τη βιωματική προσέγγιση και την επιτόπια έρευνα και μελέτη των επιλεγμένων μνημείων. Αξιοποιήθηκε, έτσι, η παιδευτική αξία του υλικού πολιτισμού με εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας και μάθησης (Νάκου, 2001).

3. Η εκπαιδευτική διαδικασία

Οι εργασίες του προγράμματος υλοποιήθηκαν σε πρώτο στάδιο μέσω της έρευνας (βιβλιογραφική αναζήτηση και έρευνα μέσω διαδικτύου) και σε δεύτερο στάδιο μέσω της επιτόπιας επίσκεψης και μελέτης. Ξεκινήσαμε με τη συγκέντρωση, ταξινόμηση, επεξεργασία, ανάλυση και ανασύνθεση των στοιχείων και συνεχίσαμε με μελέτη πεδίου, με εκπαιδευτικές επισκέψεις και βιωματικές δράσεις στα επιλεγμένα μνημεία. Ως διδακτικές τεχνικές, χρησιμοποιήθηκαν η δραματοποίηση και το θεατρικό παιχνίδι, η δημιουργική γραφή και η ενσυναίσθηση.

Η εκπαιδευτική διαδικασία ξεκίνησε στο πλαίσιο και στο χώρο της παραδοσιακής τάξης όπου συζητήσαμε την έννοια της μνήμης (Λε Γκοφ, 1998; Λιάκος, 2007) και τη στενή σύνδεση μεταξύ μνήμης και τόπου (Basseler & Birke, 2010), την έννοια της ατομικής μνήμης και τη

σχέση της με την επίσημη θεσμική μνήμη που διαμεσολαβείται από πλήθος παραγόντων και διαμορφώνεται με το πέρασμα του χρόνου, πάντα ενταγμένη στο ευρύτερο πλαίσιο μιας κοινωνικής ομάδας (Halbwachs, 1992; Nora, 1989. Με σημείο εκκίνησης το περιβάλλον της σχολικής αίθουσας, η γνώση επεκτάθηκε έξω από αυτή, συνδέθηκε με το πολιτιστικό και ιστορικό γίνεσθαι και υπερέβη τα στενά όρια της παραδοσιακής διδασκαλίας. Έτσι, η πρόσκτηση της μάθησης επήλθε ως αποτέλεσμα μιας αμφίδρομης και ενεργητικής επικοινωνιακής σχέσης του μαθητή/ τριας με το υλικό περιβάλλον. Η μελέτη του μνημείου και η επιτόπια έρευνα συνέδραμε στη διασύνδεση παιδείας και πολιτισμού, συνέβαλε στην προέκταση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στον εμπλουτισμό της αποκαλούμενης τυπικής εκπαίδευσης και έδωσε στους μαθητές/ τριες τη δυνατότητα να γνωρίσουν την υλική διάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς (Νικονάνου & Κασβίκης, 2008).

4. Τα μνημεία

4.1. Οι μαγεμένες

Εν αρχή, η ρωμαϊκή Θεσσαλονίκη. Αναζητήσαμε τις Μαγεμένες, Las Incantadas των Ισπανοεβραίων της πόλης, τα «είδωλα», τις «Φιγούρες αγγέλων» στους πεσσούς μίας δίτονης κιονοστοιχίας του τέλους του 2ου ή των αρχών του 3ου αι. μ.Χ.. Η ρωμαϊκή αυτή κιονοστοιχία, ενταγμένη αρχικά σε ένα πολυτελές συγκρότημα θερμών νοτίως της Αρχαίας Αγοράς της Θεσσαλονίκης, ενσωματώθηκε αργότερα στον αυλόγυρο ενός ισπανοεβραϊκού σπιτιού στο κέντρο της πόλης της οθωμανικής περιόδου. Παρέμεινε εκεί, εκφράζοντας το πολυεθνικό παρελθόν της οθωμανικής Θεσσαλονίκης έως τον Νοέμβριο του 1864, όταν ο Emm. Miller (Εμανουέλ Μιλέρ) την απέσπασε και τη μετέφερε στη Γαλλία (Solomon & Galiniki, 2018). Τα τέσσερα αμφίπλευρα αγάλματα (της Μαινάδας, του Διονύσου, της Αριάδνης, της Λήδας, του Γανυμήδη, ενός εκ των Διόσκουρων, της Αύρας και της Νίκης) κατέληξαν στο Λούβρο και επέστρεψαν ως αντίγραφα προ λίγων ετών στο αίθριο του Αρχαιολογικού Μουσείου. Αναζητήσαμε τις περιπέτειες των αγαλμάτων στις επιστολές που ο Emm. Miller στέλνει στη γυναίκα του, στα κείμενα στα οποία τής ανακοινώνει ότι έλαβε από τις οθωμανικές αρχές την άδεια να πάρει μαζί του στο Παρίσι τις οκτώ μορφές της Θεσσαλονίκης (Miller, 1889; Βακαλόπουλος, 1986).

Στο τέλος, οι μαθητές και οι μαθήτριες έγραψαν οι ίδιοι ως παρατηρητές της αρπαγής ή ως φωνές των αγαλμάτων (ενδεικτικά: α) «... Το πλήθος διαμαρτύρεται και φωνάζει, αλλά οι αστυνομικοί κατέπνιξαν τις εξεγέρσεις. Εντωμεταξύ οι εργάτες διέλυαν τις μαγεμένες και τις ξερίζωναν από το μνημείο, μεταφέροντας τες έπειτα στο λιμάνι. Ένιωθα πως κακοποιοί έσερναν τα παιδιά μου από το σπίτι μου και τα πήγαιναν σε μέρη μακριά από εμένα και εγώ ανήμπορος τα κοιτούσα. Στο λιμάνι περίμενε ένα καράβι, στο οποίο επιβίβαζαν τα γλυπτά. Φαινόταν ότι τα υπόλοιπα απομεινάρια του μνημείου δεν χωρούσαν να ανεθούν στο πλοίο. Και έτσι έγινε. Τα διασκόρπισαν στη παραλία, παίρνοντας μαζί τους μόνο τα αγάλματα. Πόσο εύκολα απογύμνωσαν το μνημείο, για ένα τίποτα, θαρρείς και δεν έχει καμιά αξία; Επιβιβάστηκαν στο πλοίο άρον-άρον και έφυγαν μαζί με τον πολιτισμό μας. Όλα έγιναν αστραπιαία, μέσα σε μια στιγμή. Μέσα σε μια στιγμή χάθηκε ένα κομμάτι της πόλης, ένα κομμάτι του εαυτού μας», β) «Αγαπητό μου ημερολόγιο, Εγώ είμαι, η Λήδα. Είμαι δυστυχημένη! Σήμερα με ξερίζωσαν από το σπίτι μου! Κάποιοι άνδρες, ξένοι, με πήραν με την βία μαζί τους στην Γαλλία. Δεν ξέρω γιατί συμβαίνει αυτό... Προσπάθησα να ακούσω τι λένε όμως δεν κατάλαβα, μιλούσαν άλλη γλώσσα. Ορισμένα κομμάτια μου έμειναν πίσω στην Θεσσαλονίκη. Βλέπεις με κακομεταχειρίστηκαν. Ευτυχώς είναι μαζί μου όλα τα αδέρφια μου. Ενωμένοι και δυνατοί θα τα βγάλουμε πέρα! Σκεφτόμαστε να επαναστατήσουμε, να

γυρίσουμε έτσι πίσω στην πατρίδα μας, στο σπίτι μας. Όμως κανείς δε μας ακούει...»).

4.2. Η Αχειροποίητος

Ακολούθησε η βυζαντινή Θεσσαλονίκη, η Αχειροποίητος, μια ξυλόστεγη παλαιοχριστιανική βασιλική που κατασκευάστηκε στα μέσα του 5ου αι πάνω στα ερείπια δημόσιου ρωμαϊκού λουτρού (Μπακιρτζής, 1983; Ράπτης, 2019). Περιηγηθήκαμε στο ναό, συζητήσαμε και επεξηγήσαμε το όνομά του, αναζητήσαμε την επιγραφή που δηλώνει ότι το 1430 μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος και παρέμεινε το επίσημο τέμενος των Οθωμανών σε όλη τη διάρκεια της οθωμανικής Θεσσαλονίκης. Επιδιώξαμε την άμεση και βιωματική γνωριμία με το μνημείο και διερευνήσαμε την πορεία του κτηρίου στο χρόνο, εντοπίζοντας ότι μετά την απελευθέρωση της πόλης έγινε το πρώτο Βυζαντινό Μουσείο της Ελλάδας, φιλοξένησε οικογένειες προσφύγων από το 1914 έως το 1926, χαρακτηρίστηκε από την UNESCO, το 1988, μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου, 1989). Η πρώτη προσέγγιση του χώρου ξεκίνησε με Φύλλα εργασίας που συμπληρώθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα. Ακολούθως, το μνημείο, η ιστορία του και οι πολλαπλές του χρήσεις λειτούργησαν ως αφορμή για να συζητηθεί η διαχρονία των μνημείων και οι διαφορετικές χρήσεις και λειτουργίες ενός τόπου στο χρόνο. Προβληματιστήκαμε σχετικά με την αλλαγή ταυτότητας, χρήσης και συμβολισμών και διερευνήσαμε πώς τα υλικά κατάλοιπα μπορούν με τη «βιογραφία» και την «κοινωνική» τους «ζωή» να αφηγηθούν πλήθος ιστοριών (Appadurai, 1986; Pinney, 2005).

4.3. Το λουτρό της οδού Θεοδοκοπούλου

Το λουτρό της οδού Θεοδοκοπούλου, το μοναδικό βυζαντινό λουτρό που σώζεται από την μεσοβυζαντινή ή υστεροβυζαντινή περίοδο στον ελλαδικό χώρο, ένα από τα ελάχιστα διασωθέντα κοσμικά κτήρια της εποχής (Ξυγγόπουλος, 1955; Τρυψιάνη-Ομήρου, 1996), είναι ένα κτίσμα ορθογωνικής κάτοψης και μικρών διαστάσεων που λειτούργησε αδιάλειπτα, εξυπηρετώντας στις εκάστοτε λειτουργικές ανάγκες των κοινωνιών διαφορετικών περιόδων έως το 1940. Σήμερα, σε πλήρη πλέον αποκατάσταση (Ρεβυθιάδου, 1996; Ρεβυθιάδου & Ράπτης, 2013), αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO. Η μελέτη του μνημείου ξεκίνησε από την έννοια, τη σημασία και τη χρήση των δημόσιων λουτρών ή βαλανείων. Ως σημείο εκκίνησης επιλέχθηκαν κείμενα της βυζαντινής γραμματείας που σχετίζονται με τα λουτρά (ενδεικτικά: Σωκράτης Σχολαστικός, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, PG 67, 728B, Προκόπιος, *Περί Κτισμάτων*, V.4., Κλήμης Αλεξανδρέας, *Παιδαγωγός*, III. 9, PG 8, 620A.) για να ακολουθήσει η βιωματική γνωριμία και η επιτόπια έρευνα (Κούντη & Λαλαγιάννη, 2021).

4.4. Ο Τουρμπές του Musa Baba

Μεταβαίνοντας στην οθωμανική πόλη, προσεγγίσαμε τα μνημεία των «άλλων» (Σταυριδόπουλος, 2015). Επισκεφτήκαμε τον Τουρμπέ του Musa Baba στην πλατεία Τερψιθέας στην Άνω Πόλη. Ο τουρμπές, ένα οκταγωνικό κτίσμα με θολωτή στέγη, ιδρύθηκε πριν από το 1527 (Επαμεινώνδας & Στεφανίδης, 2012) και αποτέλεσε τμήμα του τεκέ των Μπεκτασήδων δερβίσηδων. Αναζητήσαμε στο διαδίκτυο και σε επιλεγμένα κείμενα (Δημητριάδης, 1983) τη χρήση των τουρμπέδων, περιεργαστήκαμε και φωτογραφίσαμε το κτήριο, περιπλανηθήκαμε στη γειτονιά και ολοκληρώσαμε τη μελέτη με ένα μικρό δρώμενο στο οποίο οι μαθητές/ τριες ως ξεναγοί παρουσιάζουν το μνημείο στους επισκέπτες-τουρίστες.

4.5. Οι κήποι του Πασά

Ο επόμενος σταθμός μας, οι Κήποι του Πασά, ένα καταπράσινο πάρκο, καλά «κρυμμένο» στο δρόμο προς την Άνω Πόλη. Οι κήποι εκτείνονται σε περίπου 1.000 τ.μ., κατασκευάστηκαν από την οθωμανική διοίκηση στις αρχές του 20ού αιώνα (Αστρεϊνίδου & Θεολογίδου, 1983) και είναι πιθανόν να αποτελούσαν τους κήπους του νοσοκομείου Άγιος Δημήτριος (Σταυριδόπουλος, 2015) ή να σχετίζονταν με τους δερβίσηδες παρακείμενου τεκέ (Χαραλάμπους, 2001). Τους κήπους κοσμούσαν κτίσματα της αποκαλούμενης «φανταστικής αρχιτεκτονικής» που θυμίζουν τα έργα του Antonio Gaudi (Σταυριδόπουλος, 2015). Σήμερα σώζονται ένα σιντριβάνι και γύρω από αυτό μια σήραγγα, μια στέρνα για τη συγκέντρωση του νερού, μια χαμηλή πύλη που οδηγεί σε ένα υπόγειο χώρο και ένα υπερυψωμένο καθιστικό. Οι μαθητές/τριες περπάτησαν στο χώρο, περιεργάστηκαν τα παράξενα κτίσματα, προβληματίστηκαν, συζήτησαν και αναζήτησαν, μετά την επιστροφή τους στο σχολείο, στοιχεία αυτής της αρχιτεκτονικής.

4.6. Το Σιντριβάνι

Συνεχίσαμε με το Σιντριβάνι, που στέκει πάντα εκεί, στη συμβολή των οδών Εγνατίας, Εθνικής Αμύνης και Αγγελάκη, ακίνητο σαν να σηματοδοτεί ή να προστατεύει το χώρο της Έκθεσης και του Πανεπιστημίου. Το περιεργαστήκαμε, το περιγράψαμε, αναζητήσαμε την ιστορία του (Κολώνας, 1991; Σταυριδόπουλος, 2015) και συζητήσαμε τον αστικό μύθο που αφηγείται ότι το 1889, στα εγκαίνιά του, ανάβλυζε σιρόπι από κεράσι. Ανακαλέσαμε στη μνήμη μας όσα διδαχθήκαμε στο μάθημα της Νεότερης Ιστορίας και οικοδομήσαμε πάνω στην προηγούμενη γνώση. Τέλος, οι μαθητές/τριες ανέλαβαν να δημιουργήσουν ένα μικρό βίντεο (ψηφιακός γραμματισμός) και μ' αυτό να συστήσουν το σιντριβάνι στους e twinning εταίρους μας.

4.7. Το σπίτι του Μανόλη Αναγνωστάκη

Μεταβαίνοντας στην νεότερη ιστορία της πόλης, επισκεφθήκαμε το σπίτι του ποιητή Μανόλη Αναγνωστάκη. Εκεί διαβάσαμε ποιήματα του ποιητή και συζητήσαμε για τη ζωή και το έργο του (Αργυρίου, 1982; Κοκόλης, 2001), εντάξαμε και προεκτείναμε την εκπαιδευτική αυτή δράση στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και με την αρωγή της Δημιουργικής Γραφής οι ίδιοι οι μαθητές/τριες έγραψαν τα δικά τους ποιήματα.

5. Αξιολόγηση - Συμπεράσματα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, στο κέντρο της εκπαιδευτικής προσπάθειας, συμμετείχαν ενεργά σε μαθησιακές δράσεις που διατήρησαν αμείωτο το ενδιαφέρον τους για την ανακάλυψη της γνώσης. Η επικοινωνία και η μάθηση αντιμετωπίστηκαν ως μια πολιτισμική διαδικασία που αναπτύσσεται δυναμικά σε συγκεκριμένα χωρικά πλαίσια. Αξιοποιήθηκε η παιδευτική αξία του υλικού πολιτισμού με εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας και μάθησης και έτσι ο υλικός χώρος, ο χώρος των μνημείων, συνδέθηκε με τις διαδικασίες μάθησης και λειτούργησε ως πομπός πληροφοριών και ερεθισμάτων για δραστηριότητες και με τον τρόπο αυτό αξιοποιήθηκε ως βασικός συντελεστής μάθησης και ως πεδίο έκφρασης και επικοινωνίας. Η σχέση με τα ίχνη του παρελθόντος δεν αντιμετωπίστηκε ως σχέση «αρχαιολογική» αλλά μετεξελίχθηκε σε μια σχέση βιωματική, ενισχύοντας σημαντικά το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για την ιστορία και καλλιεργώντας την ιστορική ενσυναίσθηση και φαντασία. Το σύνολο των δραστηριοτήτων, μέσω της βιωματικής μάθησης, συνέδραμε στην ανάπτυξη της πολιτισμικής συνείδησης και συνέβαλε στην ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος αλλά και στο μετασχηματισμό της στάσης των μαθητών

απέναντι στα μνημεία. Η αρχική ενασχόληση και η μετέπειτα μελέτη και η βαθύτερη κατανόηση της τοπικής ιστορίας βοήθησε ώστε να ενισχυθεί η κριτική ιστορική σκέψη και να υιοθετηθεί μια περισσότερο υπεύθυνη στάση απέναντι στο ιστορικό τοπίο και την ορθολογική του διαχείριση.

Όλες αυτές οι δράσεις του προγράμματος θεωρούμε ότι συνετέλεσαν στη βαθύτερη γνωριμία με την πόλη μας, στη διαμόρφωση μιας ουσιαστικότερης σχέσης με το παρελθόν, στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, στην καλλιέργεια του σεβασμού απέναντι στα μνημεία και στην καλλιέργεια της πολιτισμικής συνείδησης. Παράλληλα, βοήθησαν, ώστε να αναπτύξουν οι μαθητές/ τριες τη συνείδηση του ενεργού πολίτη, μέσα από τη δράση του οποίου καθίσταται εφικτή η αναβάθμιση της τοπικής ζωής της κοινωνίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alcock, S. E. (2002). *Archaeologies of the Greek Past. Landscape, Monuments, and Memories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Appadurai, A. (1986). *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Basseler, M., & Birke, D. (2010). Mimesis des Erinnerns. In A. Erll, A. Nünning, H. Birk, & B. Neumann (Eds.), *Gedächtniskonzepte der Literaturwissenschaft. Theoretische Grundlegung und Anwendungsperspektiven* (pp. 123-147). Berlin, Boston: De Gruyter.
- Bradley, R. (1984). Studying Monuments. In R. Bradley & J. Gardiner (Eds.), *Neolithic Studies. A Review of Some Current Research* (pp. 60-66). Oxford: BAR Publishing.
- Ellis, R. (2003). *Task-based language learning and teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Glaserfeld, E. (1989). Cognition, Construction of Knowledge and Teaching. *Synthese*, 80(1), 121-140.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hein, G. E. (1998). *Learning in the museum*. London: Routledge.
- Hyde, B. (2020). Constructivist and Constructionist Epistemologies in a Globalised World: Clarifying the Constructs. In J. Zajda (Ed.), *Globalisation, Ideology and Education Reforms* (pp. 125-138). Dordrecht: Springer International Publishing.
- Izadpanah, S. (2010). A Study on Task – Based Language Teaching from Theory to Practice. *Journal of Us - China Foreign Language*, 8(3), 47-56.
- Miller, E. (1889). *Le mont Athos Vatopedi. L' ile de Thassos*. Paris: E. Leroux.
- Nora, P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*, 26, 7-24.
- Nunan, D. (2004). *Task-based language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nunan, D. (2005). Important tasks of English education: Asia-wide and beyond. *The Asian EFL Journal*, 7(3), 5-8.
- Pinney, C. (2005). Things Happen: Or, From Which Moment Does That Object Come? In D. Miller (Ed.), *Materiality* (pp. 256-272). New York, USA: Duke University Press.
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rowlands, M. (1993). The Role of Memory in the Transmission of Culture. *World Archaeology*, 25(2), 141–151. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/124810>
- Solomon, E., & Galiniki, S. (2018). Las Incantadas of Salonica: Searching for "enchantment" in a city's exiled heritage. In K. Harloe, N. Momigliano, & A. Farnoux (Eds.), *Hellenomania* (pp. 271-310). London: Routledge.

- Wood, D. (1998). *How children think and learn: The social contexts of cognitive development*. Oxford: Blackwell.
- Αναστασιάδης, Γ. (2014). Παντού στη Θεσσαλονίκη σε βρίσκει η ιστορία Προσεγγίσεις στην πόλη της ιστοριογραφίας και της λογοτεχνίας (1912-1974). Αθήνα: Κέδρος.
- Αργυρίου, Α. (1982). Στοχασμοί επάνω στις αφετηρίες του ποιητικού έργου του Αναγνωστάκη. *Η Λέξη*, 11, 4-11.
- Αστρεϊνίδου, Π., & Θεολογίδου, Κ. (1983). Οι Κήποι του Πασά» ένα δείγμα φανταστικής αρχιτεκτονικής στη Θεσσαλονίκη την εποχή του εκλεκτικισμού. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 7, 84-87.
- Βακαλόπουλος, Α. Ε. (1986). Ένας Γάλλος Έλγιν στη Θεσσαλονίκη: Νέες μαρτυρίες για την ιστορία της Θεσσαλονίκης κατά τον περασμένο αιώνα. *Μακεδονικά*, 25(1), 24-32. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.12681/makedonika.217>
- Δημητριάδης, Β. (1983). *Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας*. Θεσσαλονίκη: Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών.
- Επαμεινώνδας, Γ., & Στεφανίδης, Ι. Δ. (2012). *Η δύση της ανατολής. Θεσσαλονίκη 1870-1912. Τα χρόνια του μετασχηματισμού*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Κοκόλης, Ξ. Α. (2001). «Σε τι βοηθά λοιπόν...» η ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη. *Μελέτες και σημειώματα*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Κολώνας, Β. Σ. (1991). *Η εκτός των τειχών επέκταση της Θεσσαλονίκης. Εικονογραφία της συνοικίας Χαμηδιέ (1885-1912)* (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή). Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Κούντη, Μ., & Λαλαγιάννη, Αι. (2021). Το Λουτρό της οδού Θεοδοκοπούλου. Μια εκπαιδευτική παρέμβαση. *MUSEUM & EDUCATION, Μουσείο – Σχολείο – Εκπαίδευση*, 1(4), 37-49.
- Κουρκουτίδου - Νικολαΐδου, Ε. (1989). *Αχειροποίητος. Ο μεγάλος ναός της Θεοτόκου*. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου.
- Λάββας, Γ.Π. (2010). *Ζητήματα Πολιτιστικής Διαχείρισης*. Αθήνα: Μέλισσα. Λε Γκοφ, Ζ. (1998). *Ιστορία και μνήμη*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Λιάκος, Α. (2007). *Πώς το παρελθόν γίνεται Ιστορία*. Αθήνα: Πόλις.
- Μπακιρτζής, Χ. (1983). Ρωμαϊκός λουτρών και η Αχειροποίητος Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά, Αφιέρωμα στη μνήμη Στυλιανού Πελεκανίδη*, 5, 310-329.
- Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Ν., & Κασβίκης, Κ. (Επιμ.). (2008). *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο: Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ξυγγόπουλος, Α. (1955). Βυζαντινός Λουτρών εν Θεσσαλονίκη. *Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Ε', 83-97.
- Ράπτης, Κ. Θ. (2019). Η Αχειροποίητος Θεσσαλονίκης στο πλαίσιο της πρωτοβυζαντινής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 40, 29-60.
- Ρεβυθιάδου, Φ. (1996). *Αποκατάσταση - Στερέωση του Βυζαντινού Λουτρού στη Θεσσαλονίκη*. Θεσσαλονίκη: Αρχείο Μελετών Εφορείας Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης.
- Ρεβυθιάδου, Φ., & Ράπτης, Κ. (2013). *Αποκατάσταση – Στερέωση του Βυζαντινού Λουτρού στη Θεσσαλονίκη*. *ΑΕΜΘ*, 27, 257-267.
- Σταυριδόπουλος, Ι. (2015). *Μνημεία του άλλου: η διαχείριση της οθωμανικής πολιτιστική*

κληρονομιάς της Μακεδονίας από το 1912 έως σήμερα (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή). Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Σχολή Φιλοσοφική, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Στεφανίδου - Τιβέριου, Θ. (2015). Το Μάρμαρο του Φιδιού στη Θεσσαλονίκη: ένα μνημείο για τον αυτοκράτορα. *Αρχαιολογική Εφημερίς*, 154, 65-82.

Τρυψιάνη - Ομήρου, Σ. Ρ. (1996). Το βυζαντινό λουτρό της οδού Θεοδοκοπούλου στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης. *ΑΕΜΘ*, 10Β, 587-603.

Χαραλάμπους, Μ. Μ. (2001). *Η μυστική ιστορία της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Αρχέτυπο.
Χουρμουζιάδης, Γ. (1995). *Αναλογίες*. Θεσσαλονίκη: Βάνια.

